

Osallisuus vaatii toteutuakseen turvaa, aitoa kuuntelemista, ystävyy verkostoja ja tietoa

Veronika Honkasalo

Kansainväliset ihmisoikeussopimukset (mm. Lasten oikeuksien sopimus) ja suomalainen lainsäädäntö, kuten nuorisolaki, linjaavat, että lapsia ja nuoria on kuultava heissä koskevista asioissa. Ajatuksena on, että kuulemisen kautta nuoret voivat tuntea olevansa osa yhteiskuntaa. Kuuleminen on kuitenkin vain yksi osallisuuden ilmenemismuoto. Onkin keskeistä pohtia, mitä kuulemisella ylipäätään tarkoitetaan. Entä mitä tarkoitetaan asioilla, jotka koskevat lapsia ja nuoria? Kuuleminen ei nimittäin tarkoita vain kaavamaista tilannetta, jossa kuuleminen tapahtuu ainoastaan verbaalisen viestin kautta. Yhtä tärkeää on pohtia, miten osallisuutta voidaan edistää silloin kun nuoren asema on hauras tai kun yhteistä kieltäkään ei välttämättä ole. Osallisuuden yhtenä mittarina voidaankin pitää sitä, miten nuori kokee voivansa vaikuttaa oman elämänsä keskeisiin sisältöihin.

Miten edistää osallisuutta välitilassa?

Yksin tulleiden lasten ja nuorten kohdalla on tärkeää muistaa, että heidän puolestaan puhuvat usein muut kuin he itse, esimerkiksi asiantuntijat, viranomaiset ja media. Oleellista on, että näissä puheissa korostuvat usein huoli-, pelko- ja kontrollinäkökulmat (mm. Sirriyeh 2013).

Raja omaehtoisesta osallisuudesta ja pakottavan osallistamisen välillä on usein häilyvä. Nuorilla tulisi toisinaan sanoa olla oikeus osallistua heille järjestettyyn toimintaan, mutta yhtä lailla myös oikeus vetäytyä pois aikuisten tarkkailevien katseiden piiristä. Alaikäisten asumisyksikössä omaan rauhaan vetäytyminen on ristiriitainen asia, sillä osallistamisyrittämisestä huolimatta myös oman tilan pitäisi olla itsestään selvä, koska nuoret ovat odotusprosessin keskellä eräänlaisessa välitilassa ja elävät arkeen instituutiossa, jossa yksityisyyden määrä on usein pieni. Ohjaajat joutuvatkin pohtimaan, missä kulkee raja nuorten oman tilan ja ajan kunnioittamisen ja heidän hylkäämisen välillä.

Jotta ymmärtäisimme paremmin, miten yksin Suomeen saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden asemaa ja osallisuutta voitaisiin parantaa, on huomioitava nuorten moninaiset taustat ja hauras nykytilanne vastaanottovaiheessa ja oleskelulupaa odottaessa.

[Näkökulma](#) avaa Nuorisotutkimusverkostossa tehtävän tutkimuksen tuloksia yhteiskunnallisiksi puheenvuoroiksi ja kannanotoiksi. Näkökulmat sisältävät paitsi uutta tietoa nuorista, myös politiikkaan ja käytännön toimintaan suunnattuja ehdotuksia.

Nuorten turvapaikanhakijoiden elämää vastaanottovaiheessa -kirjoitussarja

Kirjoitussarja valaisee turvapaikkaa hakevien nuorten ja heidän parissaan toimivien kokemuksia ensimmäisistä kuukausista Suomessa. Kirjoittajat kuvaavat paitsi nuorten turvapaikanhakijoiden virallista asemaa myös arjen rakentumista, jota leimaavat sekä uudet sosiaaliset suhteet, elämäntavat ja -pakat että odottaminen, kuulumisen katkokset ja tulevaisuuden epävarmuus. Tässä moniäänisessä kirjoitussarjassa nuorten turvapaikanhakijoiden elämää analysoivat sekä tutkijat että nuorten parissa työskentelevät.

[Teemasarjan johdanto](#)

Jotta ymmärtäisimme paremmin, miten yksin Suomeen saapuneiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden asemaa ja osallisuutta voitaisiin parantaa, on huomioitava nuorten moninaiset taustat ja hauras nykytilanne vastaanottovaiheessa ja oleskelulupaa odottaessa.

Pitkittyvä odottaminen vie toivon ja innon elämässä kiinnipitävältä opiskelulta

”Hyvä puoli on se, että voi opiskella ja sitten voi tällä tavalla elää rauhassa, että ei ole tällaista elämää aikaisemmin ollut.”

Yllä olevassa lainauksessa yksin Suomeen syksyllä 2015 Afganistanista saapunut nuori mies kuvaa niitä positiivisia tuntemuksia, joita Suomessa asumiseen liittyy. Koulunkäynti ja rauhallinen, turvallisesti rytmittyvä arki ovat asioita, jotka tekevät oleskelupäätöksen odottamisesta edes jollain tavalla siedettävän. Samaan aikaan moni nuori kuvaa haastatteluissa sitä, kuinka rauhallisuus voi muuttua myös tylsyydeksi. Pitkittyvän odottamisen takia huoli tulevaisuudesta valtaa kaikki ajatukset niin että keskittyminen opiskeluun hapertuu ja elämänhalu kärsii: *”Kun on paljon stressiä, mikään ei jää päähän.”* Varsinkin iltaisin ja öisin mieltä on vaikea rauhoittaa, mikä puolestaan verottaa yöunia. Väsymys taas kaventaa mahdollisuuksia täysivaltaiseen osallisuuteen. Toimissamme asumisyksikössä vapaaehtoisina huomasimme, että asumisyksikössä käsiteltiin nuorten kanssa paljon arkirytmiin liittyviä asioita: Saako nuoria herättää loma-aikana? Mitä tehdä niiden nuorten kanssa, jotka valvovat pitkään yöhön ja heräävät vasta myöhään päivällä? Monille nuorille koulunkäynnissä oli opiskelun lisäksi tärkeää se, että se piti kiinni arjen rytmissä.

Kuva: Mostafa Mohammad Ali

Odottaminen vailla tietoa turvapaikkaprosessin etapeista (mm. puhuteluista, kuulusteluista, päätösaikatauluista) vaikuttaa yksin tulleiden turvapaikanhakijanuorten elämään niin kokonaisvaltaisesti, että myös nuorten osallisuutta on tarkasteltava tätä kehystä vasten. Myös työntekijöiden haastattelussa puhutaan paljon odottamisen herättämästä epätoivosta ja nuorten turhautumisesta, joka ilmenee ikään kuin ”aallottain”: asumisyksikössä lähikäin eläminen saa aikaan sen, että yhden nuoren huoli esimerkiksi omista vanhemmistaan tarttuu helposti muihin ja yhden epätoivo rikkoo innostusta kaikkien nuorten kohdalla, jolloin arkisetkin asiat kuten ruokailu ja muut asumisyksikön rutiinit, ohjaajat ja vapaa-aika näyttäytyvät kielteisessä valossa. Työntekijät korostavat sitä, että ammattitaitoiselta ohjaajalta vaaditaan kykyä elää lähellä nuoria tukea antaen, mutta samalla taitoa etäännyttää itsensä tilanteista niin, etteivät nuorten kokemukset ”pääse ihon alle”, sillä muuten työtä ei jaksa.

Asumisyksikössä lähikäin eläminen saa aikaan sen, että yhden nuoren huoli esimerkiksi omista vanhemmistaan tarttuu helposti muihin ja yhden epätoivo rikkoo innostusta kaikkien nuorten kohdalla.

Perhe on läsnä ajatuksissa – ystävyysuhteita suomalaisten nuorten kanssa toivotaan enemmän

Ilman huoltajaa tulleiden alaikäisten turvapaikanhakijoiden asema on monella tavalla hauras. Lasten ja nuorten elämä on tässä tilanteessa erityistä siksi, että heidän omat perheensä eivät enää ole fyysisesti läsnä (ks. myös Mikkonen 2001; Kaukko 2015; Kuusisto-Arponen 2016). Vanhemmat ja sukulaiset ovat kuitenkin lähellä henkisesti, esimerkiksi ikävänä, yhteydenottoina ja jatkuvana huolena. Hankkeemme nuorista osa piti yhteyttä perheeseen säännöllisesti, osa ei ollut tietoisia vanhempiensa olinpaikasta, osan vanhemmat olivat kuolleet, kun taas osa oli valinnut tietoisesti sen, ettei pidä yhteyttä perheeseen ollenkaan, koska se koettiin liian raskaaksi.

Kun perhe ei ole läsnä, lähiyhteisön muodostavat samassa yksikössä asuvat nuoret ja nuorten parissa toimivat ohjaajat. Samaan aikaan moni haastateltava kertoi, että ikävän ja odotusprosessin aiheuttamaan huoleen liittyviä tuntemuksia oli vaikea jakaa edes samassa asemassa olevien nuorten kanssa. Moni kertoikin haastatteluissa jäävänsä huolen ja ikävän kanssa yksin. Suomalaisiin nuoriin oli puolestaan vaikeaa tutustua koulussa ja harrastuksissa. Moni ajatteli, että kulttuurirajat ylittävät ystävyysuhteet olisivat auttaneet suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymistä ja elämän merkitykselliseksi kokemista huomattavasti. Voikin kysyä, missä määrin nuori voi kokea olevansa osallinen sellaisessa yhteiskunnassa, jossa ystäviä on hyvin vaikea saada. Jatkossa olisikin mietittävä, miten ystävyysuhteita yli kulttuurirajojen voitaisiin rakentaa niin asumisyksiköissä kuin koulussa ja vapaa-ajalla. Entä miten luoda sellaisia yhteisöllisyyden muotoja, jotka saisivat aikaan ”perhemäistä” osallisuuden tunnetta niissä tilanteissa, joissa oma perhe ja sukulaiset ovat kaukana kotimaassa tai maailmalla?

Moni ajatteli, että kulttuurirajat ylittävät ystävyysuhteet olisivat auttaneet suomalaisen yhteiskuntaan kiinnittymistä ja elämän merkitykselliseksi kokemista huomattavasti. Voikin kysyä, missä määrin nuori voi kokea olevansa osallinen sellaisessa yhteiskunnassa, jossa ystäviä on hyvin vaikea saada.

Pitkästä matkasta Suomeen niukasti tietoa – kännykällä pidetään yllä mielekästä arkea ja ystävyysuhteita

Monen lapsen ja nuoren matka Suomeen on saattanut olla pitkä ja polveileva. Haastattelemistamme nuorista esimerkiksi monet Afganistanista lähteneet olivat viettäneet parikin vuotta läpikulkumaissa. Matkaan oli voinut kuulua jaksoja, joina nuori oli tehnyt moninaisia hanttilhomia ja asunut sukulaisten luona. Pitkän matkan aikana oli saatettu nähdä asioita, jotka jättivät mieleen pysyvät traumaattiset jäljet. Matkan aikana oli erottu matkakumppaneista ja sukulaisista ja todistettu vierestä kun liian täydestä kumiveneestä heitettiin ihmisiä yli laidan (ks. [Iso Numero](#)). Myös omaisuuden kadottamisella voi olla suuri merkitys: esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi, kuinka kännykkä oli kadonnut juuri merimatalla ja sen mukana kaikki yhteystiedot sukulaisiin ja ystäviin.

Kännykät ovat kuitenkin keskeisessä osassa nuorten arkea Suomessa – niillä pelataan ja sometetaan, mutta katsellaan myös oman kotimaan musiikkivideoita, kysellään kuulumisia ja luodaan uusia kontakteja vastaanottomaassa. Moni haastateltava kertoo, että kännykällä pidetään ennen kaikkea yhteyttä muualla Suomessa oleviin tuttuihin ja ystäviin. Kännykkä on siten yksi keskeinen väline, jolla osallisuutta ylläpidetään maailmassa ylläpidetään. Ottaen huomioon, kuinka eristyksissä monet nuoret asuvat vastaanottovaiheessa, kännykkä voi parhaimmillaan tarjota kokemuksen sosiaalisesta yhteenkuuluvuudesta muuhun maailmaan. Kännykkä tarjoaa myös välineen kommunikoida silloin kun yhteistä kieltä ei ole. Tätä ulottuvuutta havainnollistaa se, kuinka osallistuvan havainnoinnin aikana yksi nuorista halusi näyttää tutki-

joille kännykältään kuvia ja videoita oman maansa ruokakulttuurista. Tutunmakuinen ruoka onkin haastatteluissa asia, johon nuorten ikävä usein konkretisoituu. Nuoret myös kertovat haastatteluissa, että parhaimpia hetkiä ovat olleet asumisyksiköissä järjestetyt juhlat, joissa on saanut syödä tuttua ruokaa.

Osallisuus ei järjesty sormia napsauttamalla

”Aamulla käyn koulua kahteentoista asti ja kello 12 olen takaisin täällä. Ja ei oikeastaan muuta, tuun huoneeseen ja opiskelen vielä tunnin tai kaksi omassa huoneessa. Sen jälkeen menemme pelaamaan jalkapalloa tai muuta urheilua”

Turvapaikanhakijoiden määrän kasvu syksyllä 2015 vaikutti monella tavalla myös suomalaiseen järjestö- ja kansalaistoiminnan kenttään. Asumisyksikössä, jossa teimme tutkimusta, tehtiin monipuolista yhteistyötä nuorten vapaa-ajanharrastusten järjestämiseksi niin vapaaehtoisten, kunnan kuin järjestöjenkin kanssa. Asumisyksikön haastatteluissa vapaa-ajan harrastuksille annettiin suuri arvo, ja moni nuori suhtautui lämpimästi vapaaehtoisten apuun. Monet haastateltavista nuorista kertoivat pelaavansa jalkapalloa vapaa-ajalla, ja moni kävi myös kunnan kirjastossa ja nuorisotalolla. Haastateltavat korostivat myös sitä, että opiskelun ohella mielekäs vapaa-aika helpotti välitilassa olemista ja odottamiseen liittyvää turhautumista.

[Opetus- ja kulttuuriministeriö myönsi](#) rahoitusta syksyllä 2015 mm. nuorten turvapaikanhakijoiden vapaa-ajantoimintoihin. Myös monet vapaaehtoiset ympäri Suomen osallistuvat nuorten auttamiseen tarjoamalla heille vapaa-ajan harrastuksia ja toimintaa. Vapaa-ajantoimintojen tarjoaminen ei kuitenkaan aina sujunut mutkitta. Sekä työntekijöiden haastatteluissa että muissa tutkimuksissa (esim. Bahmani ja Honkasalo 2016) on nostettu esille, että toimintojen koordinointi vaatii paljon vaivaa ja työtä ja että vaikka toimintaa saadaankin aikaan, se ei suinkaan takaa sitä, että nuorten osallisuus lisääntyy. Järjestötyöntekijät esimerkiksi korostivat, että turvallisen harrastusilmapiirin takaamiseksi nuoret turvapaikanhakijat oli hyvä ”poluttaa” mukaan toimintoihin ja huolehtia siitä, että heidät otetaan hyvin ja avoimesti vastaan. Myös nuorisotaloilla ja kansalaisjärjestöjen toiminnassa oli järjestötyöntekijöiden mukaan syytä keskustella turvapaikanhakijoiden määrän kasvusta ja muuttuneesta yhteiskunnallisesta tilanteesta ennakkoluuloisten asenteiden purkamiseksi.

Yhteenveto: odottaminen vailla tietoa oleskelulupaprosessista hankaloittaa nuorten osallisuutta

”On vaikea elää tietämättömydessä, se harmittaa kyllä, kun kukaan ei kerro, miten täällä kohdellaan alaikäisiä”.

Yksin tulleiden nuorten turvapaikanhakijoiden arjessa osallisuus näyttäytyy toteutuvan parhaiten ennen kaikkea siten, että arkielämä on turvallisesti rytmitetty ja nuorten ympärillä on turvallisia aikuisia ja vertaisohjaajia, joille kertoa vastaanottovaiheeseen liittyvistä murheista. Moni nuori kertoo haastatteluissa siitä, kuinka matkaan liittyvät asiat, perheen poissaolo ja oleskelulupaprosessi valtaavat mielestä helposti niin paljon tilaa, että muuhun elämään on vaikea keskittyä. Pahimmillaan odottaminen vie elämäninnon kokonaan.

Asumisyksikön ohjaajien tehtävä pitää siten sisällään vaikean, nuorten osallisuuteen liittyvän tasapainoilun. Yhtäältä on tuettava nuorten aikuis-

Asumisyksikön haastatteluissa vapaa-ajan harrastuksille annettiin suuri arvo, ja moni nuori suhtautui lämpimästi vapaaehtoisten apuun

tumista hauraassa siirtymä- ja vastaanottovaiheessa ja toisaalta annettava nuorille tilaa ja rauhaa olla vapaasti ja elää mahdollisimman ”normaalia nuoruutta”. Moni ohjaaja kertoi haastatteluissa, kuinka raskas ja poukkoileva oleskelulupaprosessi vaikuttaa myös omaan työhön ja jaksamiseen, varsinkin kun joutuu todistamaan nuorten kärsimystä niin läheltä.

Mitkä asiat sitten auttavat osallisuuden edistämistä hankalassa odotusvaiheessa?

Nuoret painottavat haastatteluissa arjen rytmin, opiskelun, harrastusten ja ystävien merkitystä sekä informaation tarvettaan siitä, mitkä alaikäisten nuorten turvapaikanhakijoiden oikeudet Suomessa ovat ja miten oleskelulupaprosessi käytännössä etenee. Erityisesti nuoret toivovat ystäviä suomenkielisiä nuorista. Suomenkielisten ystävien puute on seikka, joka on havaittu monissa aikaisemmissakin tutkimuksissa (esim. Honkasalo 2011) ja joka jatkossa selkeästi kaipaisi kohdennettua panostusta esimerkiksi nuorisotyöllisin keinoin.

Haastattelujen pohjalta onkin sanottava, että osallisuus ei vaikuta kehittyvän niinkään näkemysten tai mielipiteiden kysymisen kautta. Itse asiassa monet nuoret haastateltavat pitivät asumisyksikön viikkopalavereita haasteellisina, vaikka aikuisten näkökulmasta niiden tarkoituksena on nimenomaan lisätä nuorten osallisuutta asumisyksikön arjessa. Sen sijaan osallisuus näyttäisi toteutuvan parhaiten silloin kun nuorilla on tunne, että heidän huolensa otetaan tosissaan, heitä kuunnellaan, lohduttava olkapää on aina tarpeen tullen tarjolla ja arki rytmittyy mielekkään tekemisen kautta.

Lähteet

- [Bahmani, Airin & Honkasalo, Veronika \(2016\) *Kulttuurisensitiivinen sukupuoli. Monikulttuurinen sukupuolisensitiivinen työ setlementtiliikkeessä. Setlementtijulkaisuja 44. Vaasa: Fram.*](#)
- Honkasalo, Veronika (2011) *Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä.* Helsinki: Nuorisotutkimuseura.
- Kaukko, Mervi (2015) *Participation in and beyond liminalities. Action research with unaccompanied asylumseeking girls.* Oulu: University of Oulu.
- Kuusisto-Arponen, Anna-Kaisa (2016) Perheettömiksi suojellut: yksin tulleiden alaikäisten oikeus perheeseen. Teoksessa Outi Fingerroos, Anna-Maria Tapaninen & Marja Tiilikainen (toim.) *Perheenyhdistäminen.* Tampere: Vastapaino, 89–109.
- [Mikkonen, Anna \(2001\) *Ilman huoltajaa Suomeen tulleiden pakolaisnuorten sosiaaliset verkostot, arki ja asuminen. Pro-gradu. Sosiaalipsykologian laitos, Helsingin yliopisto.*](#)
- Lähteenmäki, Minna (2013) *Lapsi turvapaikanhakijana. Etnografisia näkökulmia vastaanotokeskuksen ja koulun arjesta.* Väitöskirja. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Sirriyeh, Ala (2013) *Inhabiting Borders, Routes Home. Youth, Gender, Asylum.* Lontoo: Ashgate.

Nuoret painottavat haastatteluissa arjen rytmin, opiskelun, harrastusten ja ystävien merkitystä sekä informaation tarvettaan siitä, mitkä alaikäisten nuorten turvapaikanhakijoiden oikeudet Suomessa ovat ja miten oleskelulupaprosessi käytännössä etenee.

Kirjoittaja

Veronika Honkasalo
VTT, tutkijatohtori
Nuorisotutkimusverkosto

Yhteystiedot

Nuorisotutkimusseura ry.
Asemapäällikönkatu 1 (3. krs)
00520 Helsinki
p. 020 755 2662
toimisto@nuorisotutkimus.fi
www.nuorisotutkimusseura.fi

Kirjoitussarjan toimittajat:
Veronika Honkasalo, Karim Maiche,
Henri Onodera, Marja Peltola ja
Leena Suurpää